

УДК 338.43

О. В. Сень,

заступник Міністра аграрної політики і продовольства України

РОЗПОДІЛ СПІЛЬНО ОТРИМАНИХ ДОХОДІВ МІЖ ІНТЕГРОВАНИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ З ВИРОБНИЦТВА МОЛОКА І МОЛОКОПРОДУКТІВ

Розглянуто методичні підходи до економічних відносин між підприємствами-учасниками аграрних фінансово-промислових груп. Визначено важливість застосування різних варіантів розподільних відносин інтегрованих формувань. Рекомендовано в якості критеріїв розподілу спільно отриманого доходу (прибутку) між підприємствами-учасниками аграрних фінансово-промислових груп використовувати вартісні та натуральні показники.

Considered the methodical approaches of economic relations between the enterprises-participants of agrarian financially-industrial groups. Importance of application of different variants of distributive relations of the integrated forming is certain. It is recommended as criteria of distribution of the jointly got income (to the income) between the enterprises-participants of agrarian financially-industrial groups to use cost and natural indexes.

Ключові слова: дохід, розподіл доходів, аграрна фінансово-промислова група, агропромислове формування.

ВСТУП

Досвід виробничо-економічної діяльності високорозвинених країн переконливо показує економічну доцільність розумної кооперації й інтеграції виробничих структур в АПК, які змогли б поєднати технологічно всі стадії виробництва, переробки й успішної реалізації молока і молокопродукції, впровадження у виробництво економічно ефективних технологій, "ноу-хау" та інших програм, що підвищують рівень конкурентоспроможності й ринкової стійкості вироблюваних видів продукції, їх рівень рентабельності, дохідність виробництва, створення робочих місць, забезпечити успішну протидію закордонній інтервенції на продовольчому ринку.

Створення аграрних фінансово-промислових груп (далі — АФПГ) та інших агропромислових формувань (далі — АПФ) сприятиме об'єднанню фінансового, аграрного, промислового і торгового капіталу, консолідації потенційних можливостей окремих підприємств, зниження витрат виробництва, переробки, зберігання і реалізації продукції, фінансового ризику, а також вирівнювання екологічних умов для підприємств-учасників за рахунок збалансованого механізму перерозподілу доходів, ліквідації (або значного скорочення) неплатежів, скорочення податків за рахунок зменшення посередницьких ланок при реалізації молока і молокопродуктів.

Такі інтегровані структури можуть і повинні отримати розвиток (розумний, але не масовий) в економіці України та зайняти відповідну нішу поряд із іншими формуваннями на ринку молока і молокопродукції.

Теоретичним і практичним аспектом проблеми розвитку інтеграції і кооперації в АПК присвятили свої дослідження багато закордонних і

вітчизняних науковців у галузі економіки. До них потрібно віднести наукові праці В.Г. Андрійчука, В.В. Болотіна, Ю.А. Боркова, С.Ю. Вайнштейна, М.Ю. Коденської, П. М. Макаренка, М.Й. Маліка, Ю.О. Нестерчука, В.Н. Парсяка, П.Т. Саблука, О.М. Югая, О.М. Шпичака та багатьох інших. Проте вивчення і узагальнення досвіду щодо проблем розподілу спільно отриманих доходів в АПФ показало, що далеко не всі аспекти цього питання досліджені достатньо.

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ

Мета статті — дослідити фінансово-економічний механізм розподілу доходів між інтегрованими підприємствами з виробництва, переробки молока і реалізації продукції.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Побудова справедливого економічного механізму відносин (грошових розрахунків), який задовольняє всіх членів інтегрованого виробництва переробки молока і реалізації молокопродуктів, — завдання важке. Його розв'язання потребує постійної кропіткої роботи керівників, економістів і фінансистів як центральної компанії, так і дочірніх — членів інтеграції. При цьому має забезпечуватись прагнення всіх членів до подальшого поглиблення інтеграції та кооперації і створення взаємовигідної і економічно ефективною системи — виробництво молока, тобто сировини — його зберігання і переробка — отримання готових продуктів — їх зберігання і реалізація; отримання об'єктивно розрахованої (оптимально пропорційної) частки доходу кожним учасником даної системи.

Крім того, чинний в АФПГ економічний механізм повинен сприяти зниженню витрат виробництва за рахунок скорочення числа посередницьких операцій, зменшення податку на додану вартість, виплат процентних ставок за отримані кредити, концентрації матеріальних і фінансових ресурсів, знаходження більш вигідних каналів збуту виробленої продукції, джерел матеріально-технічного постачання, згладжування сформованого диспаритету цін тощо. Він повинен також сприяти розширенню сировинної бази молокопереробного підприємства або їх групи, значному скороченню потреби виробництва в оборотних коштах.

Адже "оптовою реалізацією молокопродуктів можуть займатися переважно великі агропромислові підприємства, які мають у своєму складі підрозділи з переробки та збуту, а також кооперативи, аукціони, торговельні центри, оптові ринки" [3, с. 79].

Економічні відносини між підприємствами-учасниками АФПГ мають будуватись таким чином, щоб фінансові операції (взаємовигідні розрахунки) здійснювалися не за кожною окремою стадією вищенаведеного технологічного ланцюжка, а по кінцевому продукту при порівняно точному обліку внеску кожного конкретного суб'єкта господарювання (підприємства), що бере участь у виробництві даних продуктів. При цьому можливе використання різних методичних підходів (варіантів).

Перший варіант, — коли економічні відносини (фінансові розрахунки) між підприємствами АФПГ здійснюються у два етапи. Спочатку для кожного підприємства, незалежно від його сфери діяльності, будь то сільський товаровиробник, переробник або підприємство торгівлі, визначаються узгоджені всіма учасниками мінімальні ціни на поставлені й реалізовані види продукції. Такі ціни повинні формуватись не нижче рівня мінімальних цін, що визначаються Міністерством аграрної політики та продовольства України з урахуванням сформованих витрат на виробництво молока. При визначенні рівня сформованих витрат за різними типами підприємств слід скорегувати вартісні показники рівня оплати праці, маючи на увазі, що складність та інші якісні показники праці у молочному скотарстві мають відмінності. На другому, остаточному етапі, тобто після реалізації кінцевої продукції молока і молокопродуктів та визначення остаточного обсягу отриманого доходу, він розподіляється між підприємствами за розробленими критеріями. При цьому за рішенням ради керівників частину грошових коштів можливо відрахувати на особовий рахунок центральної компанії АФПГ для розширення або модернізації виробничих потужностей або інші потреби.

При другому варіанті розподілу доходу всі підприємства АФПГ з виробництва молока і молокопродуктів функціонують як єдина виробнича система, і дохід кожного з них формується в міру реалізації кінцевої продукції, створеної спільною діяльністю всіх членів групи без використання про-

міжних цін. Всі взаємні розрахунки здійснюються на розрахунковому особовому рахунку центральної компанії або єдиному розрахунковому рахунку всієї аграрної фінансово-промислової групи. Отриманий загальний дохід в подальшому розподіляється за заздалегідь встановленими пропорціями (нормативами).

Створення невеликих переробних і торговельних підприємств вимагає значних фінансових ресурсів. Крім того, з обігу сільськогосподарських галузей відтягуються кошти [1, с. 63]. Майбутнє, все-таки, — за потужними агропромисловими формуваннями, здатними більш реально й вигідно знаходити ринки збуту продукції, здійснювати цілеспрямовану цінову політику на продукцію власного виробництва, дешевше й ритмічніше закуповувати необхідні ресурси [4, с. 157].

Щодо розрахунків, то вони проводяться у два етапи. На першому етапі при передачі продукції або надання послуг проводиться авансування, на другому — після отримання кінцевих результатів здійснюється заключний розрахунок за допомогою прямого розподілу доходу (прибутку). У період авансування в розрахунках за поставлену на переробку сировину застосовуються ціни, що складаються із нормативних витрат виробництва з включенням або без включення прибутку. Найменшу частку прибутку слід закладати в розрахункові ціни за надавані виробничі послуги обслуговуваними учасниками. Найбільшу — виділяти за внесок у кінцеві результати інтегрованого формування.

Наприклад, в АФПГ формування і розподіл доходів власної торгівлі мають бути побудовані за кінцевими фінансовими результатами. Тісну залежність виробників за підсумками торгової діяльності важливо підтримувати з тієї причини, що фінансовий результат багато в чому визначається не тільки якістю і асортиментом продукції, але і гнучкістю виробництва, умінням оперативно реагувати на швидко мінливу ринкову кон'юнктуру. Застосування затратно-цінового варіанта розподільних відносин дозволить інтегрованим формуванням ефективно впливати на інтереси підприємств з тим, щоб переорієнтувати їх на кінцеві результати інтегрованої діяльності. Однак рішення про співвідношення джерел формування прибутку підприємства не повинні застосовуватись механічно — без урахування реальних умов функціонування кожного з них. Нормативно-ресурсний метод передбачає визначення ресурсоемності виробництва сільськогосподарської сировини та продуктів його переробки. Для цього підсумовуються у грошовій оцінці всі види виробничих ресурсів, зайнятих у сільськогосподарському виробництві та переробці, і визначається частка кожного учасника. Цей метод обмежений у своєму застосуванні через складність вартісного порівняння не тільки різноякісних ресурсів (земля, трудові ресурси, основні фонди), а й однотипних ресурсів, що відносяться до різних сфер діяльності (наприклад, молочне скотарство і переробка молока). В якості показників (критеріїв) об-

'ективно справедливого розподілу спільно отриманого доходу (прибутку) між підприємствами-учасниками АФПГ можна рекомендувати наступні.

Одним з основних показників є показник співвідношення витрат виробництва (витрат) на молоко до відповідного показника витрат, витрачених на його переробку та подальшу реалізацію готової продукції (питного молока, сметани, сиру, мороженого і т.д.). При цьому з витрат, що здійснюються у сфері переробки, доцільно виключити вартість переробленої молоко-сировини, а з витрат торговельних організацій — вартість поставленого їм продукту. Така дія цілком об'єктивна, тому що підприємства переробки і торгівлі (якщо вони входять до складу групи), фактично не несуть витрат на їх придбання. Цілком можливе застосування на практиці і показника співвідношення витрат на використання основних засобів виробничого призначення (амортизаційних витрат) окремо в сферах виробництва молкосировини, її переробки та реалізації (якщо підприємства торгівлі входять до складу АФПГ). Цей показник певною мірою об'єктивно свідчить про ресурсоємність виробництва кінцевої продукції молока на певних її стадіях. Третім, цілком об'єктивним показником, є показник співвідношення витрат живої праці в людино-годинах в різних сферах виробництва кінцевої продукції молока. Співвідношення витрат праці ні в якому разі не може зіставляти у вартісному виразі (у гривнях), оскільки він не дає об'єктивної оцінки.

Вибір того чи іншого показника при розподілі між підприємствами отриманого доходу буде залежати від конкретної економічної ситуації, в якій знаходиться на даний момент АФПГ. При складному економічному становищі, коли отриманий дохід доводиться в основному використовувати на покриття поточних витрат і формування фонду споживання, перевагу можна віддавати показнику трудових витрат у людино-годинах по кожній технологічній операції з виробництва молока і молокопродуктів. У той же час "висока собівартість молока, іншої продукції сільського господарства при низькій заробітній платі, а отже, і купівельній спроможності населення спонукає до згортання обсягів виробництва" [2, с. 19].

З поліпшенням економічної ситуації, коли з'являється можливість спрямування частини прибутку на технічне та технологічне оновлення виробництва процесів або розширення конкурентоспроможних видів продукції, пріоритет може отримати показник співвідношення витрат до використання основних засобів виробничого призначення. Показник співвідношення повних витрат до використаного основного капіталу на виробництво молкосировини молочно-скотарськими підприємствами, на наш погляд, найбільш універсальний і може використовуватися незалежно від конкретної економічної ситуації, в якій знаходиться АФПГ.

У діяльності аграрної фінансово-промислової групи нерідко можуть виникати такі ситуації, коли

переробні підприємства, що входять до неї, частину кінцевої продукції виробляють із сировини господарств населення, які не входять до складу групи. У таких випадках при розрахунках розподілу сукупного доходу враховується та частина витрат, яка відноситься до виробництва продукції, виробленої із сировини, що поставляється членами групи за строго пропорційною часткою. Грошова виручка всередині групи сільськогосподарських товаровиробників розподіляється пропорційно кількості й якості поставленої сировини. Доцільно використовувати встановлені коефіцієнти переведення продукції різної якості в умовну продукцію нормативної якості.

Господарства, які постачають молоко на переробку, частку в грошовій виручці у першому і четвертому кварталах можуть мати більшу, ніж у другому чи третьому. У такому разі долю учасників у грошовій виручці доцільно періодично коригувати у зв'язку з сезонними коливаннями попиту, поставок, собівартості молока. Періодичність коригування пропорцій розподілу виручки або прибутку визначається в кожному конкретному випадку окремо.

ВИСНОВКИ

Головним принципом за яким мають будуватись фінансово, економічні відносини учасників АФПГ, є взаємовигідна співпраця на виключно паритетних засадах при цілеспрямованому, економічному та ефективному використанні спільно отриманого доходу. Тому в системі економічних відносин учасників інтегрованого формування центрального місця займають розподільчі відносини і механізм їх дії має відповідати наступним вимогам:

— правильно визначити індивідуальний внесок кожного учасника в загальний результат на основі об'єктивних параметрів;

— розподілити фінансовий результат (прибуток, доход) від спільної інтегрованої діяльності на основі реального критерію.

Інструментами при побудові моделей розподільчих відносин можуть бути ринкові або розрахункові ціни, нормативи вартісних показників. У якості критеріїв розподілу доходу можуть виступати: трудомісткість, поточні витрати (собівартість), фондомісткість, ресурсомісткість та інші.

Література:

1. Лиськов В. Харчова промисловість в системі АПК / В. Лиськов // Економіка України. — 2000. — № 6. — С. 63—68.
  2. Пабат В.О. Шляхи подолання кризового стану у тваринництві / В.О. Пабат // Економіка АПК. — 2007. — № 8. — С. 19—25
  3. Савицька В.Г. Маркетингові особливості виробництва і реалізації молочної продукції / В.Г. Савицька // Економіка АПК. — 1999. — № 3. — С. 78—81.
  4. Хорунжий М.Й. Аграрна політика / М.Й. Хорунжий. — К.: КНЕУ, 1998. — 240 с.
- Стаття надійшла до редакції 05.07.2012 р.